2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

HUDUDLARDA AHOLI BANDLIGI VA TURMUSH FAROVONLIGIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARNI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

DJURAYEVA RUXSORA NEMATILLOYEVNA
Buxoro davlat universiteti
Iqtisodiyot kafedrasi o'qituvchisi
E-mail: ruxsoradjurayeva3070@gmail.com
ORCID:0009-0000-6130-2959

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasi hududlarida aholi bandligi va turmush farovonligiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillar rasmiy statistika ma'lumotlari asosida baholangan. 14 ta hudud kesimida 2021–2025-yillardagi kambag'allik darajasi, bandlik darajasi, o'rtacha oylik nominal ish haqi, aholi jon boshiga jami daromad, daromadlar tarkibi va xorijdan pul o'tkazmalari ulushi tahlil qilingan. Pirson va Spirmen korrelyatsiya koeffitsiyentlari, eng kichik kvadratlar usulidagi ikki omilli regressiya modeli hamda min-max normallashtirishga asoslangan hududiy bandlik va farovonlik integral indeksi qo'llanilgan. Natijalar kambag'allikning hududlararo farqi keskin qisqarganini, biroq ish haqi va daromad bo'yicha tafovut saqlanib qolayotganini ko'rsatdi. Kambag'allik darajasining hududiy tabaqalanishini asosan ish haqi darajasi izohlashi aniqlangan. Hududlarni to'rt guruhga ajratuvchi tipologiya va har bir guruh uchun bandlik siyosatini takomillashtirish yo'nalishlari taklif etilgan.
Kalit so'zlar: aholi bandligi, turmush farovonligi, kambag'allik, ish haqi, hududiy tafovut, integral indeks, korrelyatsion-regression tahlil, transfert daromadlar.

Аннотация. В статье на основе официальной статистики оценены социально-экономические факторы, влияющие на занятость и благосостояние населения в регионах Республики Узбекистан. По 14 регионам за 2021–2025 годы проанализированы уровень бедности, уровень занятости, среднемесячная номинальная заработная плата, совокупные доходы на душу населения и их структура. Применены корреляционный анализ Пирсона и Спирмена, двухфакторная регрессионная модель и интегральный индекс занятости и благосостояния. Установлено, что межрегиональная дифференциация бедности резко сократилась, тогда как разрыв в заработной плате и доходах сохраняется. Предложена типология регионов и направления совершенствования политики занятости.
Ключевые слова: занятость населения, благосостояние, бедность, заработная плата, региональная дифференциация, интегральный индекс.

Abstract. The article assesses the socio-economic factors affecting employment and living standards across the regions of Uzbekistan using official statistics. For 14 regions over 2021–2025, poverty rates, employment rates, average nominal wages, per capita total income and income structure are analysed. Pearson and Spearman correlation, a two-factor OLS regression and a composite regional employment and welfare index are applied. The results show that regional dispersion in poverty narrowed sharply, while wage and income gaps persist; wage levels explain most of the remaining regional variation in poverty. A typology of regions and policy directions for each group are proposed.
Keywords: employment, living standards, poverty, wages, regional disparities, composite index, regression analysis.

KIRISH

Jahonda iqtisodiy o'sishning sifati endilikda yalpi ichki mahsulot sur'ati bilangina emas, balki u aholining munosib ish bilan bandligi va turmush farovonligiga qay darajada aylanayotgani bilan ham o'lchanmoqda. Xalqaro mehnat tashkiloti o'zining 2025-yilgi mehnat bozori tendensiyalari sharhida

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

rasmiy ishsizlik past bo‘lgan sharoitda ham norasmiy bandlik, past unumdorlik va hududiy tengsizlik farovonlik o‘sishini cheklab turganini qayd etadi. Jahon banki esa ish o‘rinlarini rivojlanishning markaziy bo‘g‘ini sifatida talqin qilib, bandlikning daromad, unumdorlik va ijtimoiy birdamlik orqali farovonlikka ta’sirini alohida ta’kidlagan (World Bank, 2012).

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda bandlik va kambag‘allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. «O‘zbekiston — 2030» strategiyasida (Prezident Farmoni, PF-158, 2023) kambag‘allikni qisqartirish, munosib ish o‘rinlari yaratish va hududlarning mutanosib rivojlanishini ta’minlash maqsadlari belgilangan. Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma’lumotlariga ko‘ra, ishsizlik darajasi 2021-yildagi 9,6 foizdan 2024-yilda 5,5 foizgacha, 2025-yilning uchinchi choragida esa 4,9 foizgacha pasaygan. Milliy statistika qo‘mitasining Jahon banki bilan hamkorlikda o‘tkazgan uy xo‘jaliklari tadqiqoti natijalariga ko‘ra, kambag‘allik darajasi 2021-yildagi 17,0 foizdan 2025-yilda 5,8 foizga tushgan.

Shu bilan birga, umumrespublika ko‘rsatkichlarining yaxshilanishi hududlar o‘rtasidagi farqlarni yashirishi mumkin. 2025-yilning yanvar–sentabr oylarida Toshkent shahrida o‘rtacha oylik nominal ish haqi 10 379,6 ming so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, Qashqadaryo viloyatida bu ko‘rsatkich 4 270,8 ming so‘mga teng bo‘lgan (Milliy statistika qo‘mitasi, 2025a). Aholining jami daromadlari tarkibida transfertlar ulushi 30,2 foizni, xorijdan pul o‘tkazmalari ulushi esa 21,5 foizni tashkil etgan (Milliy statistika qo‘mitasi, 2025b). Bu holat ayrim hududlarda farovonlik ichki bandlikdan ko‘ra tashqi daromad manbalariga ko‘proq tayanayotganini ko‘rsatadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Bandlik va farovonlik o‘rtasidagi bog‘liqlik iqtisodiy nazariyada bir necha yo‘nalishda o‘rganilgan. Lyuis (Lewis, 1954) ikki sektorli modelida an’anaviy qishloq xo‘jaligidagi ortiqcha ishchi kuchining zamonaviy sektorga o‘tishi orqali daromadlar o‘sishini tushuntirgan. Xarris va Todaro (Harris, Todaro, 1970) esa ishchi kuchi migratsiyasi kutilayotgan daromadlar farqiga bog‘liqligini, shu sababli shaharlarda ish o‘rinlari yaratish o‘z-o‘zidan ishsizlikni kamaytirmasligini ko‘rsatgan. Ushbu yondashuv O‘zbekiston sharoitida ichki va tashqi mehnat migratsiyasining hududiy farovonlikka ta’sirini izohlashda muhim ahamiyatga ega.

Hududiy tafovutlar masalasida Myurdal (Myrdal, 1957) kumulyativ sababiyat g‘oyasini ilgari surib, rivojlangan markazlar resurslarni o‘ziga tortishi natijasida tafovut kuchayishi mumkinligini asoslagan. Krugman (Krugman, 1991) yangi iqtisodiy geografiya doirasida masshtab samarasi va transport xarajatlari faoliyatning markazlarda to‘planishiga olib kelishini ko‘rsatgan. Barro va Sala-i-Martin (Barro, Sala-i-Martin, 1992) esa hududlar o‘rtasidagi konvergensiyani sigma va beta ko‘rinishida o‘lchash usullarini taklif qilgan; mazkur maqolada sigma-konvergensiya yondashuvidan foydalanildi.

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

Farovonlikni o‘lchash bo‘yicha zamonaviy qarashlar Sen (Sen, 1999) imkoniyatlar konsepsiyasiga tayanadi: farovonlik daromad miqdori bilan emas, insonning qadrlaydigan hayot tarzini tanlash erkinligi bilan belgilanadi. Stiglits, Sen va Fitussi komissiyasi (Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009) YaIMdan tashqari uy xo‘jaliklari daromadi, iste’moli, ish sifati va ijtimoiy aloqalarni ham hisobga olishni tavsiya etgan. Ravallion (Ravallion, 2016) kambag‘allikni o‘lchash va qisqartirish siyosatining tarixiy-metodologik asoslarini, Kakvani va Perniya (Kakwani, Pernia, 2000) esa o‘sishning kambag‘allarga foydaliligini baholash mezonlarini ishlab chiqqan.

Bandlik siyosatining samaradorligi bo‘yicha Kard, Kluve va Veber (Card, Kluve, Weber, 2018) faol mehnat bozori dasturlari bo‘yicha 200 dan ortiq baholash natijalarini meta-tahlil qilib, kasbiy tayyorgarlik va inson kapitaliga yo‘naltirilgan dasturlar samarasi qisqa muddatda emas, ikki-uch yillik davrda yaqqol namoyon bo‘lishini aniqlagan. Banerji va Duflo (Banerjee, Duflo, 2011) kambag‘al oilalarning qaror qabul qilish xususiyatlarini dala tajribalari asosida o‘rganib, maqsadli ko‘mak dasturlarining dizayni natijaga hal qiluvchi ta’sir ko‘rsatishini isbotlagan. Okun (Okun, 1962) ishlab chiqarish va ishsizlik o‘rtasidagi empirik bog‘liqlikni aniqlagan bo‘lib, u bandlikning makroiqtisodiy o‘sish bilan aloqasini baholashda hozirgacha qo‘llaniladi.

Mahalliy tadqiqotlarda Abdurahmonov (Abdurahmonov, 2019) mehnat iqtisodiyotining nazariy-amaliy masalalarini yoritib, mehnat bozori institutlari va ijtimoiy-mehnat munosabatlarini takomillashtirish zarurligini ta’kidlagan. Yevropa ta’lim jamg‘armasining O‘zbekiston bo‘yicha tahlilida (ETF, 2026) aholining iqtisodiy faollik darajasi 2020–2025-yillarda 55,5 foizdan 57,5 foizgacha oshgani, biroq yoshlar va xotin-qizlar ishsizligi umumiy darajadan sezilarli yuqori bo‘lib qolayotgani ko‘rsatilgan. Markaziy bankning mehnat bozori sharhida (Markaziy bank, 2026) 2025-yilda real ish haqi 9,3 foizga oshgani va real ish haqi o‘sishi hududlarda notekis kechgani qayd etilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mavjud ishlarda bandlik, ish haqi va kambag‘allik ko‘pincha alohida-alohida o‘rganiladi, hududlar kesimida ularni yagona baholash tizimiga birlashtiruvchi va daromadlar tarkibini (mehnat daromadi, transfertlar, pul o‘tkazmalari) hisobga oluvchi tadqiqotlar yetarli emas. Ushbu bo‘shliqni to‘ldirish maqolaning ilmiy hissasini tashkil etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning axborot bazasi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy ma’lumotlari olindi: kambag‘allik darajasi (SIAT, 2.03.01.0042 ko‘rsatkichi, 2021–2025-yillar), bandlik darajasi (SIAT, 2.02.01.1900, 2025-yil uchun dastlabki ma’lumotlar), o‘rtacha oylik nominal hisoblangan ish haqi va aholining jami daromadlari tarkibi (2025-yil yanvar–sentabr, press-relizlar). Kuzatuv birligi — 14 ta hudud: Qoraqalpog‘iston Respublikasi, 12 ta viloyat va Toshkent shahri. Tahlilga quyidagi ko‘rsatkichlar kiritildi: bandlik darajasi (E, foiz); o‘rtacha oylik nominal ish haqi (W, ming so‘m); aholi jon boshiga jami daromad (Y, ming so‘m); jami daromadda yollanib

ishlovchilar daromadi ulushi (SW, foiz); mehnat faoliyatidan olingan daromad ulushi (L, foiz); transfertlar ulushi (TR, foiz); xorijdan pul o‘tkazmalari ulushi (REM, foiz). Natijaviy ko‘rsatkich sifatida kambag‘allik darajasi (POV, foiz) olindi, chunki u turmush farovonligining eng kam darajasini ta’minlash mezoni hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududiy tafovutlar dinamikasi. 1-jadvalda tahlilga kiritilgan asosiy ko‘rsatkichlarning hududlar kesimidagi qiymatlari keltirilgan.

1-jadval

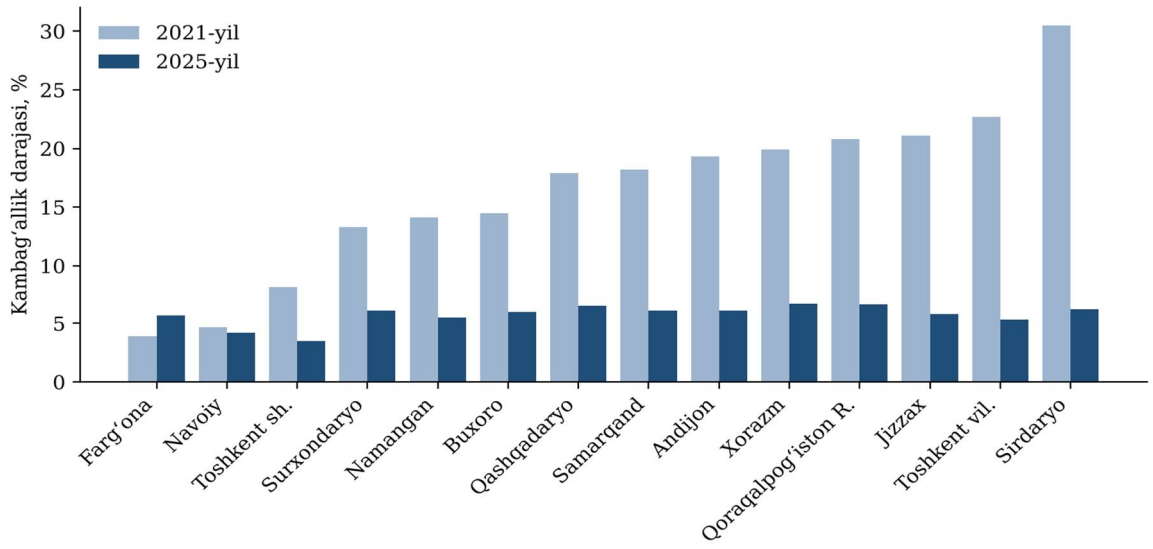
Hududlarda bandlik, daromad va kambag‘allikning asosiy ko‘rsatkichlari

Hudud	POV 2021, %	POV 2025, %	E 2025, %	W, ming so‘m	Y, ming so‘m	TR, %	REM, %
Qoraqalpog‘iston R.	20,8	6,6	67,3	4 902,3	14 843,0	31,1	18,5
Andijon	19,3	6,1	73	4 996,5	19 378,6	39,3	31
Buxoro	14,5	6	70,8	4 953,1	25 972,3	32,8	24,9
Jizzax	21,1	5,8	69	4 589,0	17 074,1	18,9	9,7
Qashqadaryo	17,9	6,5	65,9	4 270,8	17 012,1	34,8	24,4
Navoiy	4,7	4,2	75,9	7 612,3	32 052,0	13,9	5,5
Namangan	14,1	5,5	67	4 543,8	15 832,1	32,8	23
Samarqand	18,2	6,1	67,6	4 853,3	18 110,6	38,3	28,8
Surxondaryo	13,3	6,1	64,8	4 347,2	16 483,3	36,8	27
Sirdaryo	30,5	6,2	68,6	4 930,8	17 164,9	24,9	13,2
Toshkent vil.	22,7	5,3	72,9	5 803,6	21 940,2	16,1	6,1
Farg‘ona	3,9	5,7	69	4 574,5	18 478,8	43,2	33,7
Xorazm	19,9	6,7	70,4	4 833,7	22 817,3	39,8	32
Toshkent sh.	8,1	3,5	86,9	10 379,6	52 029,6	19,8	14,5
O‘zbekiston	17,0	5,8	70,5	6 166,9	21 830,0	30,2	21,5

Jadval ma’lumotlari 2021–2025-yillarda barcha hududlarda kambag‘allik sezilarli qisqarganini ko‘rsatadi. Eng katta pasayish Sirdaryo (24,3 foiz punkt), Toshkent viloyati (17,4 foiz punkt) va Jizzax viloyatida (15,3 foiz punkt) kuzatilgan. Farg‘ona viloyatida esa 2021-yildagi 3,9 foizdan 2025-yilda 5,7 foizga oshish qayd etilgan; biroq 2022-yildan boshlab bu hududda ham pasayish tendensiyasi kuzatilmoqda (2022-yilda 11,6 foiz), bu 2021-yil ko‘rsatkichi metodika joriy etilgan dastlabki yilga xos ehtimoliy statistik tebranish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Hududiy tafovutning miqdoriy o‘lchovlari muhim xulosaga olib keladi. Kambag‘allik darajasi bo‘yicha variatsiya koeffitsiyenti 2021-yildagi 0,428 dan 2025-yilda 0,151 gacha, ya’ni qariyb uch baravar kamaygan. Bu kambag‘allik bo‘yicha aniq ifodalangan sigma-konvergensiyadan dalolat beradi. Ammo daromad ko‘rsatkichlarida tafovut yuqoriligicha qolmoqda: o‘rtacha ish haqi bo‘yicha CV 0,296 ni, maksimal va minimal qiymatlar nisbati 2,43 baravarni tashkil etsa, aholi jon boshiga jami daromad bo‘yicha CV 0,427 ga, maksimal-minimal nisbat esa 3,51 baravarga teng. Bandlik darajasi bo‘yicha tafovut eng past (CV = 0,076), biroq Toshkent shahri (86,9 foiz) va Surxondaryo viloyati (64,8 foiz) o‘rtasidagi 22,1 foiz punktlik farq e’tiborga loyiq (1-rasm).

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

1-rasm. Hududlar kesimida kambag'allik darajasi, 2021 va 2025-yillar, %

Shunday qilib, kambag'allikning eng kam chegarasi bo'yicha hududlar bir-biriga yaqinlashgan bo'lsa-da, o'rta va yuqori daromad bo'g'inida tafovut saqlanib qolmoqda. Boshqacha aytganda, kambag'allikni qisqartirish siyosati «quyi chegarani» ko'tarishga erishgan, ammo hududlar iqtisodiy salohiyatini tenglashtirish vazifasi hali hal etilmagan.

Omillarning kambag'allik bilan bog'liqligi. 2-jadvalda omillar va 2025-yildagi kambag'allik darajasi o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyentlari keltirilgan.

2-jadval

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar va kambag'allik darajasi o'rtasidagi korrelyatsiya, 2025-yil

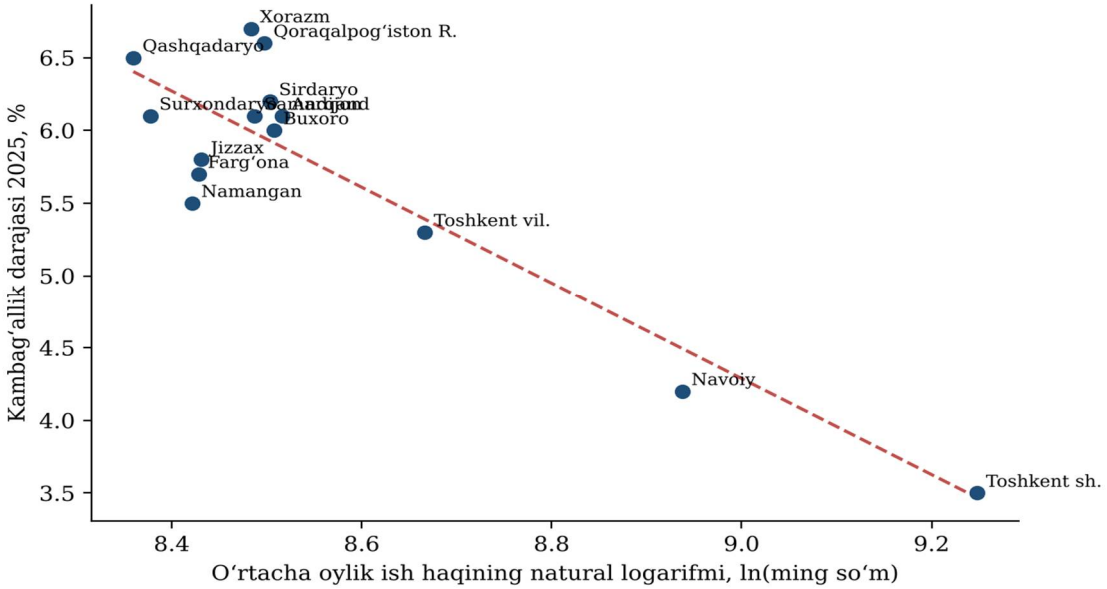
Omil	Pirson r	p	Spirmen ρ	p	r (Toshkent sh.siz)
Bandlik darajasi (E)	−0,838	0,000	−0,530	0,051	−0,627*
O'rtacha ish haqi (W)	−0,897	<0,001	−0,444	0,112	−0,796**
Jon boshiga jami daromad (Y)	−0,838	0,000	−0,457	0,101	−0,630*
Yollanma xodimlar daromadi ulushi (SW)	−0,846	0,000	−0,528	0,052	−0,670*
Mehnat faoliyatidan daromad ulushi (L)	−0,410	0,146	−0,355	0,212	−0,648*
Transfertlar ulushi (TR)	0,645	0,013	0,508	0,064	0,637*
Pul o'tkazmalari ulushi (REM)	0,534	0,049	0,448	0,108	0,579*

Natijalar kambag'allik darajasi ish haqi bilan eng kuchli teskari bog'liqlikka ega ekanini ko'rsatdi (r = −0,897). Bandlik darajasi, jon boshiga daromad va yollanma mehnat daromadi ulushi ham kuchli teskari bog'liqlik namoyon etdi. Aksincha, transfertlar va pul o'tkazmalari ulushi yuqori bo'lgan hududlarda kambag'allik ham yuqoriroq: bu transfertlar kambag'allikni keltirib chiqaradi

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

degani emas, balki ichki mehnat bozori zaif hududlarda aholi tashqi daromad manbalariga ko‘proq tayanishini anglatadi.

Spirmen koeffitsiyentlarining Pirson koeffitsiyentlaridan pastligi muhim metodologik holatni ochib beradi: chiziqli bog‘liqlikning kuchi qisman ko‘rsatkichlari keskin ajralib turuvchi Toshkent shahri va Navoiy viloyati hisobiga shakllangan. Shu bois Toshkent shahri tahlildan chiqarilganda ham bog‘liqlik yo‘qolmaganligi tekshirildi: barcha yetti omil bo‘yicha koeffitsiyentlar statistik ahamiyatli bo‘lib qoldi, ish haqi bo‘yicha esa 1 foizli darajada ahamiyatli (r = −0,796). Bundan tashqari, mehnat faoliyatidan olingan daromad ulushining ta’siri faqat poytaxtsiz tanlanmada ahamiyatli bo‘ldi; bu Toshkent shahrida mulkdan va o‘z iste’moli uchun xizmatlardan olinadigan daromadlar ulushi yuqori (20,5 foiz) ekani bilan izohlanadi.

2-rasm. Ish haqi darajasi va kambag‘allik o‘rtasidagi bog‘liqlik, 2025-yil

Kambag‘allikning pasayish sur’ati bilan bandlik darajasining o‘sishi o‘rtasidagi bog‘liqlik ham tekshirildi. 2021–2025-yillarda bandlik darajasining hududlar bo‘yicha o‘zgarishi (0,3 dan 7,6 foiz punktgacha) bilan kambag‘allik qisqarishi o‘rtasida statistik ahamiyatli bog‘liqlik aniqlanmadi ($r = -0{,}156$; $p = 0{,}595$). Bu kambag‘allikni qisqartirishdagi yutuqlar asosan maqsadli ijtimoiy yordam, daromad keltiruvchi faoliyatga jalb etish dasturlari va pul o‘tkazmalari kabi omillar hisobiga ta’minlanganini, bandlik darajasining o‘sishi esa hozircha yetakchi omil bo‘lmaganini ko‘rsatadi. Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma’lumotlariga ko‘ra, 2025-yilda 4,45 mln kishi daromad keltiruvchi bandlik bilan ta’minlangan, ulardan 2,74 mln nafari xizmatlar sohasiga, 1,29 mln nafari qishloq xo‘jaligiga to‘g‘ri kelgan; bu bandlikning katta qismi past unumdorlikdagi va norasmiy shakllarda shakllanayotganini taxmin qilishga asos beradi.

Regressiya modeli. Korrelyatsiya natijalari asosida kambag‘allik darajasini ish haqining logarifmi va transfertlar ulushi orqali tushuntiruvchi model tuzildi (3-jadval).

3-jadval

Kambag‘allik darajasining ikki omilli regressiya modeli natijalari

Ko‘rsatkich	Koeffitsiyent	Standart xato	t-statistika	p-qiymat
Ozod had (β_0)	30,858	5,538	5,57	0,000
ln(W) (β_1)	−2,980	0,611	−4,88	0,001
TR (β_2)	0,013	0,015	0,85	0,414
R^2 = 0,815; tuzatilgan R^2 = 0,782				
F = 24,25 (p < 0,001); DW = 2,16; n = 14				

Model hududlararo kambag‘allik tafovutining 81,5 foizini izohlaydi va umuman statistik ahamiyatli (F = 24,25). Ish haqi koeffitsiyenti 1 foizli darajada ahamiyatli: o‘rtacha ish haqining 10 foizga yuqori bo‘lishi, boshqa sharoitlar teng bo‘lganda, kambag‘allik darajasining taxminan 0,28 foiz punkt pastligi bilan bog‘liq ($-2{,}980 \times \ln 1{,}1 \approx -0{,}28$). Transfertlar ulushi ish haqi nazorat qilinganda mustaqil ahamiyatga ega bo‘lmay qoladi; demak, transfertlarning kambag‘allik bilan juft bog‘liqligi asosan bu hududlarda ish haqi pastligini aks ettiradi. Darbin–Uotson ko‘rsatkichi (2,16) qoldiqlarda avtokorrelyatsiya yo‘qligini ko‘rsatadi.

Muqobil spetsifikatsiyada ish haqi o‘rniga bandlik darajasi kiritilganda ham model ahamiyatli bo‘ldi (R^2 = 0,767; bandlik koeffitsiyenti −0,111, p = 0,002), ya’ni bandlik darajasining 1 foiz punkt yuqoriligi kambag‘allikning 0,11 foiz punkt pastligi bilan bog‘liq. Biroq ish haqi modelining izohlash qobiliyati yuqoriroq, bu farovonlik uchun bandlikning miqdoridan ko‘ra sifati — ish haqi darajasi muhimroq ekanini tasdiqlaydi.

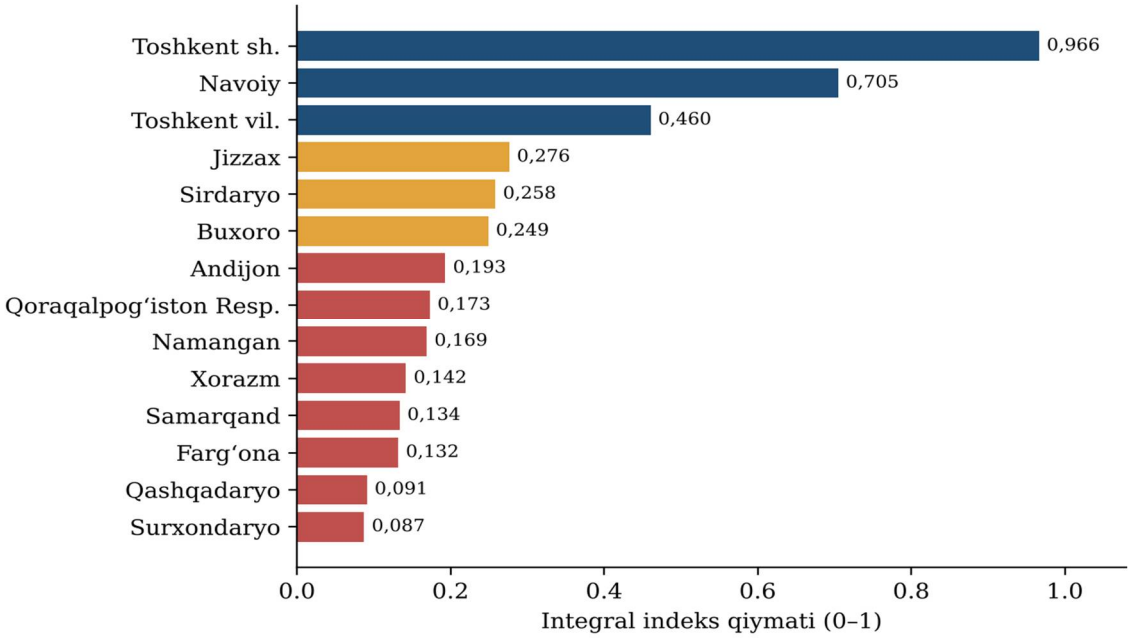
Hududiy bandlik va farovonlik integral indeksi. Olti ko‘rsatkich asosida hisoblangan HBFI qiymatlari 4-jadval va 3-rasmda keltirilgan.

4-jadval

Hududiy bandlik va farovonlik integral indeksi (HBFI) va uning tarkibiy qismlari

Hudud	E	ln Y	ln W	SW	POV^-	TR^-	HBFI	Guruh
Toshkent sh.	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,80	0,966	I
Navoiy	0,50	0,61	0,65	0,68	0,78	1,00	0,705	I
Toshkent vil.	0,37	0,31	0,35	0,38	0,44	0,92	0,460	II
Jizzax	0,19	0,11	0,08	0,17	0,28	0,83	0,276	III
Sirdaryo	0,17	0,12	0,16	0,32	0,16	0,62	0,258	III
Buxoro	0,27	0,45	0,17	0,04	0,22	0,35	0,249	III
Andijon	0,37	0,21	0,18	0,08	0,19	0,13	0,193	IV
Qoraqalpog‘iston R.	0,11	0,00	0,16	0,33	0,03	0,41	0,173	IV
Namangan	0,10	0,05	0,07	0,06	0,38	0,35	0,169	IV
Xorazm	0,25	0,34	0,14	0,00	0,00	0,12	0,142	IV
Samarqand	0,13	0,16	0,14	0,02	0,19	0,17	0,134	IV
Farg‘ona	0,19	0,17	0,08	0,04	0,31	0,00	0,132	IV
Qashqadaryo	0,05	0,11	0,00	0,04	0,06	0,29	0,091	IV
Surxondaryo	0,00	0,08	0,02	0,02	0,19	0,22	0,087	IV

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

3-rasm. Hududlarning bandlik va farovonlik integral indeksi bo‘yicha reytingi, 2025-yil

Indeks qiymatlari asosida hududlar to‘rt guruhga ajratildi. I guruh — yuqori farovonlikdagi markazlar (HBFI ≥ 0,6): Toshkent shahri va Navoiy viloyati. Bu hududlarda yollanma mehnat daromadi ulushi yuqori (49,2 va 38,6 foiz), transfertlarga qaramlik past. Navoiy viloyatining yuqori o‘rni tog‘-kon va kimyo sanoati korxonalaridagi yuqori ish haqi bilan bog‘liq, bu esa hudud farovonligining bir tarmoqqa tayanishi xavfini ham bildiradi. II guruh — o‘rtacha-yuqori darajadagi hudud (0,4–0,6): Toshkent viloyati, uning ustunligi poytaxt aglomeratsiyasiga yaqinlik va transfertlarga past qaramlik (16,1 foiz) bilan izohlanadi.

III guruh — o‘tish holatidagi hududlar (0,2–0,4): Jizzax, Sirdaryo va Buxoro viloyatlari. Jizzax va Sirdaryoda tashqi pul o‘tkazmalariga qaramlik past, biroq ish haqi va daromad darajasi o‘rtachadan ancha past; Buxoro viloyatida esa jon boshiga daromad nisbatan yuqori (25 972,3 ming so‘m), ammo yollanma mehnat daromadi ulushi bor-yo‘g‘i 17,2 foizni tashkil etadi va o‘zini o‘zi band qilishdan olinadigan daromadlar ustunlik qiladi. IV guruh — transfertlarga tayangan hududlar (HBFI < 0,2): Andijon, Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Namangan, Xorazm, Samarqand, Farg‘ona, Qashqadaryo va Surxondaryo. Ularning aksariyatida transfertlar ulushi 30 foizdan, pul o‘tkazmalari ulushi esa 23 foizdan yuqori, yollanma mehnat daromadi ulushi 16–19 foiz atrofida.

Olingan natijalar xalqaro adabiyotdagi bir qator xulosalarni O‘zbekiston sharoitida tasdiqlaydi va ayrim jihatlarini aniqlashtiradi. Birinchidan, kambag‘allik bo‘yicha kuchli sigma-konvergensiya va daromadlar bo‘yicha saqlanib qolayotgan tafovut Myurdal va Krugman ilgari surgan markazlashuv mexanizmlarining amal qilayotganini ko‘rsatadi: yuqori unumdorlikdagi tarmoqlar va yuqori ish haqi Toshkent shahri hamda xomashyo sanoati

2026-yil, oktabr.
№10-son.
ISSN: 3060-5245

rivojlangan hududda to‘planmoqda. Ijtimoiy siyosat esa quyi chegarani ko‘tarish orqali bu jarayonning ijtimoiy oqibatlarini yumshatmoqda.

Ikkinchidan, IV guruh hududlarida pul o‘tkazmalari ulushining yuqoriligi Xarris–Todaro modelining xalqaro miqyosdagi ko‘rinishidir: ichki mehnat bozorida kutilayotgan daromad past bo‘lgan hududlardan ishchi kuchi xorijga chiqib ketmoqda. Bu oila farovonligini qisqa muddatda oshiradi, ammo hududning inson kapitali va ichki iste’mol talabi tashqi konyunkturaga bog‘lanib qoladi. Shu sababli, pul o‘tkazmalarini tadbirkorlik va uy-joy investitsiyalariga yo‘naltirish mexanizmlari ushbu hududlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi.

Uchinchidan, bandlik darajasining o‘sishi kambag‘allik qisqarishi bilan hududlar kesimida bog‘lanmagani Sen va Stiglits–Sen–Fitussi yondashuvlariga mos keladi: bandlikning o‘zi emas, uning sifati — ish haqi, rasmiylik va barqarorlik farovonlikni belgilaydi. Regressiya natijalari ham ish haqi darajasining bandlik darajasiga nisbatan yuqoriroq izohlash qobiliyatiga ega ekanini ko‘rsatdi. Kard, Kluve va Veber meta-tahlilida qayd etilganidek, inson kapitaliga yo‘naltirilgan dasturlarning samarasi o‘rta muddatda namoyon bo‘ladi; shuning uchun hozirgi davrda kasbiy ta’lim va malaka oshirishga sarflanayotgan resurslar samarasini 2027–2028-yillarda baholash maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning cheklovlari ham mavjud. Kuzatuvlar soni kichik, ish haqi ma’lumotlari kichik korxonalar va qishloq xo‘jaligini qamrab olmaydi, ayrim ko‘rsatkichlar yillik emas, to‘qqiz oylik davrga oid. Kelgusi tadqiqotlarda tuman darajasidagi panel ma’lumotlardan foydalanish, norasmiy bandlik va ish sifati ko‘rsatkichlarini kiritish, shuningdek, beta-konvergensiya va fazoviy ekonometrika usullarini qo‘llash natijalarni chuqurlashtirishga imkon beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalar chiqarildi. Birinchidan, 2021–2025-yillarda O‘zbekiston hududlarida kambag‘allik keskin qisqardi va hududlararo farq qariyb uch baravar kamaydi (CV 0,428 dan 0,151 gacha). Ikkinchidan, ish haqi va daromadlar bo‘yicha tafovut yuqori bo‘lib qolmoqda: ish haqi bo‘yicha 2,4 baravar, jon boshiga daromad bo‘yicha 3,5 baravar. Uchinchidan, hududlararo kambag‘allik farqining asosiy izohlovchi omili — ish haqi darajasi; ikki omilli model tafovutning 81,5 foizini izohlaydi va ish haqining 10 foiz yuqoriligi kambag‘allikning taxminan 0,28 foiz punkt pastligi bilan bog‘liq. To‘rtinchidan, sakkiz hududda farovonlik transfertlar va xorijdan pul o‘tkazmalariga sezilarli darajada tayanadi, bu esa ularning ichki mehnat bozorini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Bandlik va turmush farovonligini oshirish bo‘yicha quyidagi takomillashtirish yo‘nalishlari taklif etiladi:

1. Hududiy siyosatni tabaqalashtirish. Bandlik dasturlari va kambag‘allikni qisqartirish mablag‘larini taqsimlashda HBFI kabi integral ko‘rsatkich asosida hududlar guruhlarini hisobga olish: I–II guruh uchun innovatsion va yuqori unumdorlikdagi ish o‘rinlarini qo‘llab-quvvatlash, III–IV guruh uchun esa rasmiy yollanma bandlikni kengaytirishni ustuvor qilish.

2. Bandlik ko‘rsatkichlaridan ish sifati ko‘rsatkichlariga o‘tish. Hokimliklar faoliyatini baholashda «ish bilan ta’minlanganlar soni» bilan bir qatorda rasmiy yollanma xodimlar soni o‘sishi, o‘rtacha ish haqining real o‘sishi va yollanma mehnat daromadi ulushini asosiy natijaviy ko‘rsatkichlar sifatida belgilash.

3. Pul o‘tkazmalarini investitsiyaga aylantirish. Pul o‘tkazmalari ulushi yuqori bo‘lgan Farg‘ona, Xorazm, Andijon, Samarqand va Surxondaryo viloyatlarida migrant oilalari uchun imtiyozli kichik biznes kreditlari, qo‘shma moliyalash va moliyaviy savodxonlik dasturlarini joriy etish.

4. Tarmoq diversifikatsiyasi. Navoiy viloyati kabi bir tarmoqqa tayangan hududlarda qayta ishlash, xizmatlar va kichik sanoat zonalari orqali bandlik tarkibini diversifikatsiya qilish; Buxoro viloyatida o‘zini o‘zi band qilganlarni ro‘yxatdan o‘tgan tadbirkorlik va yollanma bandlikka o‘tkazishni rag‘batlantirish.

5. Inson kapitaliga sarmoya va natijani baholash. Kasbiy ta’lim va malaka oshirish dasturlarini mahalliy ish beruvchilar talabiga bog‘lash, ularning bitiruvchilar ish haqi va bandligiga ta’sirini ikki-uch yillik kuzatuv asosida mustaqil baholash tizimini yaratish.

6. Statistik monitoringni kengaytirish. Tuman kesimida bandlik, ish haqi, daromad tarkibi va kambag‘allik ko‘rsatkichlarini yagona ochiq bazada yillik e’lon qilish hamda HBFI ni hududlar rivojlanishini monitoring qilish vositasi sifatida qo‘llash.

Taklif etilayotgan yondashuv umumrespublika yutuqlarini hududlar darajasida mustahkamlash, farovonlikni transfertlarga emas, balki munosib va yaxshi haq to‘lanadigan bandlikka asoslash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining «Aholini ish bilan ta’minlash to‘g‘risida»gi Qonuni, 2020-yil 20-oktabr, O‘RQ-642-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston — 2030» strategiyasi to‘g‘risida»gi Farmoni, 2023-yil 11-sentabr, PF-158-son.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 27-avgustdagi 544-son qarori (aholining minimal iste’mol xarajatlari qiymatini hisoblash tartibi).

4. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. Darslik. — Toshkent, 2019.

5. Banerjee A.V., Duflo E. Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty. — New York: PublicAffairs, 2011.

6. Card D., Kluve J., Weber A. What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations // Journal of the European Economic Association. — 2018. — Vol. 16, No. 3. — P. 894–931.

7. OECD. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. — Paris: OECD Publishing, 2008.

8. Okun A.M. Potential GNP: Its Measurement and Significance // Proceedings of the Business and Economic Statistics Section. — American Statistical Association, 1962. — P. 98–104.

9. Ravallion M. The Economics of Poverty: History, Measurement, and Policy. — Oxford: Oxford University Press, 2016.
10. Sen A. Development as Freedom. — Oxford: Oxford University Press, 1999.
11. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. — Paris, 2009.
12. World Bank. World Development Report 2013: Jobs. — Washington, DC: World Bank, 2012.
13. ILO. World Employment and Social Outlook: Trends 2025. — Geneva: International Labour Office, 2025.
14. ETF. O‘zbekiston: yoshlar uchun mehnat bozoridagi faol chora-tadbirlar. Mamlakat tahlili. — Turin: European Training Foundation, 2026.
15. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Mehnat bozori sharhi (2025-yil IV chorak). — Toshkent, 2026. — cbu.uz
16. Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida o‘rtacha oylik nominal hisoblangan ish haqi: 2025-yil yanvar–sentabr. Press-reliz, 24.10.2025 (2025a). — stat.uz
17. Milliy statistika qo‘mitasi. Aholining jami daromadlari: 2025-yil yanvar–sentabr. Press-reliz, 24.10.2025 (2025b). — stat.uz
18. Milliy statistika qo‘mitasi. Kambag‘allik darajasi, 2.03.01.0042 ko‘rsatkichi. — siat.stat.uz/data/3495
19. Milliy statistika qo‘mitasi. Bandlik darajasi, 2.02.01.1900 ko‘rsatkichi. — siat.stat.uz/data/1311

2026-yil, oktabr. №10-son.

Mas’ul muharrir: Beglayev Uchqun
Musahhih: Boltayev Nurali
Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas’ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru
Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal
Telefon raqami: +998939018320, +998934393000
Jurnal rasmiy sayti: https://www.agrobiznesjournal.uz

“Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga kiritilgan.

“Agrobiznes, fan va texnologiyalar” ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy